

متن سخنرانی

حضرت آیه الله هاشمی رفسنجانی
رئیس مجمع تشخیص مصلحت نظام
درباره

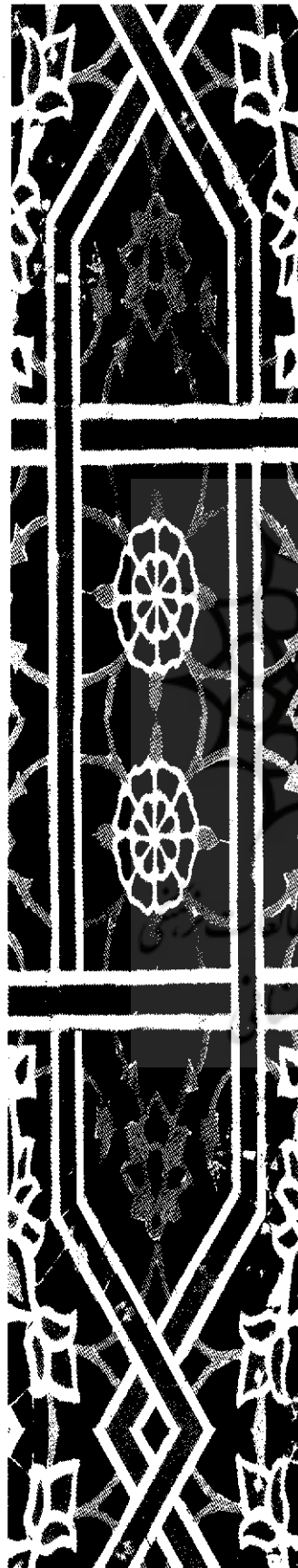
لزوم احیای سنت وقف

فرصت حضور در بین مسئولان موقوفات و انسان‌های خیر و میهمانان محترم از کشورهای اسلامی را که در رابطه با وقف و امور خیریه فعالند، توفیقی به حساب می‌آوریم. چنین همایشی در این موقعیت باید بسیار مورد توجه و عنایت مسئولان و رسانه‌ها قرار می‌گرفت چون مسأله مهم است و جای کار و تلاش دارد. اقدامات انسان دوستانه و خیرات ریشه در فطرت انسان دارد. انسان تا وقتی که فطرتش سالم است نمی‌تواند خالی از عشق به خدمت و کار خیر و دستگیری نیازمندان و پرکردن خلأهای جامعه و دوست داشتن اهل خیر باشد. اما وقتی که انسان فطرتش آلوده شد برعکس می‌شود، تبدیل می‌شود به موجودی خودخواه و خودپسند و ممسک و حتی خیرات دیگران را هم به نفع خود مصادره می‌کند و ممکن است در امور خیریه اختلال کند.

نمی‌توانیم مبدأ روشنی برای تفکر و عمل خیر پیدا کنیم. کار خیر همیشه بوده و همیشه هم خواهد بود. ادیان آسمانی بدون استناد در این باره برنامه داشته‌اند. حتی در جوامع غیردینی نیز با انگیزه‌های انسانی برای امور خیریه اقدام کرده‌اند. خداوند بیش از هر موضوعی به این مسأله بها داده است. آیات قرآن در مورد خیرات، انفاق، صدقات و خدمت به خلق را مطالعه کنید، می‌بینید چقدر واضح و پرمعنا و مشوق است تا جایی که خداوند عمل انسانهای خیر را به شکر، شکور و شاکر تعبیر می‌کند. یعنی خداوند شکر می‌کند از انسان‌هایی که نعمت‌های خدا را برای مردم هزینه می‌کنند. تعبیر بسیار والایی است. از دیدگاه عارفان که نگاه بکنیم می‌بینیم خداوند سنگ تمام گذاشته و انسان‌های منفق و خیر را ارج نهاده است. آیاتی که در اول اجلاس قرائت شد کافی است تا موقعیت کار خیر را پیش خداوند ببینید. در ادیان مرسوم بوده که انسان‌ها حتی خود یا فرزند خود را وقف می‌کردند تا تمام عمر در خدمت خدا باشند. حضرت مریم از همان هاست. مادر حضرت مریم قبل از تولد فرزندش، او را وقف معبد می‌کند تا در خدمت معبد باشد. وقف و امور خیریه از دیدگاه اجتماعی آثار فراوانی دارد که برادرمان جناب آقای نظام‌زاده به خوبی توضیح دادند که امور خیریه و بخصوص وقف می‌تواند جامعه را در ابعاد مختلف اصلاح کند. عدالت اجتماعی و تقویت روحیه انسان دوستی و ایجاد الفت در بین جامعه، هم دلی و دلسوزی و همراهی و توجه به نیازهای یکدیگر، جامعه را تلطیف می‌کند. اگر سنت وقف و خیرات جاری باشد، مالکیت‌های بزرگ تراشیده می‌شود و به نفع فقرا تعدیل می‌شود و به بسیاری از امور ثبات می‌دهد. طبق احکام اسلامی هر انسانی در زمان حیاتش حق دارد همه اموالش را وقف کند یا ببخشد اما بعد از مرگ، انسان مالک اموال خودش نیست و این اموال مال ورثه است. به او حق داده‌اند تا یک سوم مالش را برای بعد از مرگش وصیت بکند. نکته بسیار مهم در امور خیر مسأله نیت و قصد قربت و فی سبیل الله بودن است. عمل باید

خالی از ریا و تظاهر باشد. البته اعلام آن برای تشویق دیگران خوب است. عنصر ریا هر عملی را فاسد می‌کند. با این وجود قرآن به ما اجازه داده و از ما خواسته است به خاطر تشویق دیگران آن را اعلام کنیم. ﴿إِن تَبَدُّوا لِّلصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ وَإِن تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا الْفُقَرَاءَ فَهِيَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَيُكَفِّرُ عَنْكُم مِّن سَيِّئَاتِكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ﴾ (سوره بقره، آیه ۲۷۱) گرچه نکته مقابل یعنی اخفایه خاطر بعد «فی سبیل الله» بودنش مورد تأکید قرار می‌گیرد.

تفاوتی که وقف با صدقات موقتی دارد پایدار بودن و ماندگار بودن آن است. بعضی از فقها در تعریف وقف، وقف را مساوی با صدقه جاریه دانسته‌اند. و جاریه اینجا یعنی آنچه که مداوم در جریان است. این نکته را اگر مسؤولان وقف و متولی‌ها مراعات می‌کردند، امروز بخش عظیمی از امکانات دنیا برای رفع نیاز ماندان بود. و تدبیر اساسی ادیان الهی برای اداره جامعه و تعدیل ثروت و ایجاد عدالت اجتماعی ارزش خودش را نشان می‌داد. همان‌طور که آقای نظام‌زاده گفتند این سنت در صدر اسلام بود که هر کس مکتبی داشت یک چیزی را موقوفه قرار می‌داد. تعبیرهایی که می‌کردند این بود که بخشی از آنچه را که دارید برای آینده خودتان یعنی آخرت تعیین بکنید. همه آنچه که دارید برای ورثه نگذارید بعضی از آنها را برای خودتان جلو بفرستید. این تعبیر، هم یک روحیه را نشان می‌دهد و هم نشان سنت رایجی است که در بین مردم بوده است. اگر این موقوفات جای خودش را حفظ کرده بود خدای داند امروز چقدر وضع جامعه اسلامی خوب بود. همین ربع رشیدی که اشاره شد، مال هفت صد، هشت صد سال پیش است. انسان وقتی که وقف نامه را می‌خواند می‌بیند که چطور می‌شود بایک موقوفه آن همه کار در تاریخ بشر انجام شود ولی از آن طرف انسان‌های شیطان و فاسدی آن همه کارهای مهم را خراب می‌کنند. شما اگر امروز به تبریز بروید اصلاً اثری از موقوفه ربع رشیدی نمی‌بینید، جز همان وقف نامه‌ای که در کتابخانه است و زمین‌هایی که تبدیل شده به تپه‌هایی در شمال شرقی تبریز. با این که اینجا یک وقتی پیشرفته‌ترین شهرک علمی و پزشکی و خدمت‌رسانی بوده و سراسر دنیا با آن ارتباط داشتند و مایه افتخار ایران بوده است. ببینید تمدنی که با وقف ایجاد شده، چگونه بایی توجهی و عدم وظیفه‌شناسی منهدم شده است. این مخصوص ربع رشیدی نیست، خیلی از موقوفات ایران و دیگر کشورهای اسلامی به این سرنوشت دچار شده‌اند غیر از معدودی که به نحوی ماندند. شاید بزرگترین ضربه را خانواده پهلوی و شخص رضاخان به سنت وقف زد آنها با مسجد و حسینیه و مراکز دینی مخالف بودند و آن را مزاحم حکومت می‌دانستند. آقای نظام‌زاده نکات مهمی در برنامه‌هایشان برای احیای وقف و اداره اوقاف و رفع مشکلات گفتند که خدا کند اجرا بشود. من در زمان کودکی که در روستا زندگی می‌کردم و بعد در دوران مسؤولیتم متوجه شدم اراضی و رقبات موقوفه از مظلوم‌ترین و راکدترین املاک کشور ماست. حالا شاید اصلاح شده یا یک بخشی از آن اصلاح بشود. در روستایی که ما زندگی می‌کردیم چند قسمت از آب و زمین روستا موقوفه بود؛ همه مردم برای زمین خودشان باغ درست کرده بودند و آن را آباد کرده بودند و خیلی کار می‌کردند اما آن موقوفه همچنان فاقد آب بود و کسی برای آن کار نمی‌کرد. با وجود آنکه متولی هم داشت. هر چه از موقوفات می‌شناختیم همین جور می‌بود. اصلاً وقف کردن مساوی بود با راکد گذاشتن. در چنین شرایطی کسی تشویق نمی‌شود تا وقف بکند، انسان‌ها سعی می‌کنند اگر می‌توانند همین حالا یک کار خیری بکنند و تمام بشود، چون نمی‌دانند بعد چه اتفاقی می‌افتد. یکی از مهم‌ترین وظایف شما مسؤولان اوقاف که اینجا هستید این است که سعی کنید آنجایی را که وقف است، آباد

باشد و مردم ببینند که آباد است و درآمد آن در محل خودش مصرف می شود. اگر غیر از این باشد آب سرد ریختن بر سر همه خیر هاست، وقتی که می گویم مدرسه بسازیم، چقدر انسان خیر در سراسر کشور می روند و مدرسه می سازند. تقریباً خیرین بیشتر از دولت مدرسه می سازند. چون می بینند مدرسه ای که می سازند فردا بچه ها در آن درس می خوانند و کشور از این طریق رشد می کند و آباد می شود. آنها مدرسه را می سازند و به دولت می دهند، نمی دانم که آیا وقف می کنند یا نه؟ ممکن است بعضی هایشان وقف بکنند. ولی اگر همه در قالب وقف باشد بهتر و ماندگارتر است. یکی از مهمترین کارهای ما این است که ثابت کنیم ملک موقوفه کمتر از ملک شخصی بازدهی ندارد. و برای حفظ و رشد و تکامل املاک موقوفه انگیزه داشته باشیم حداقل به اندازه ملک خودمان. البته باید بیشتر انگیزه داشت. چون در املاک موقوفه مسؤولیتمان یک مسؤولیت تاریخی و تمدنی و انسانی و الهی است. چون نتیجه بی توجهی به آن، این است که مردم را به وقف دلسرد بکنند. اگر کسی به ملک خودش بی توجهی بکند اثرش این نیست که دیگران به ملک خودشان بی توجه بشوند ولی اگر به ملک وقف بی توجهی شود مردم به وقف بی توجه می شوند و این به سنت حسنة صدقه جاریه که خداوند اسمش را قرض الحسنه گذاشته، صدمه می زند. تعبیر خداوند چقدر لطیف است. خدا که مالک همه چیز است. مالک همه ماست. مالک لحظات عمر ما و مالک نفس های ماست. به ما می گوید به من قرض بدهید آن هم با تعبیراتی که یک سائل می گوید. شما به خدا قرض بدهید خدا به شما جزا می دهد ﴿مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيضاعفه له اضعافاً كثيرة﴾ واللّٰهُ يَقْبِضُ وَيَبْسُطُ و اليه تُرْجَعُونَ ﴿ (سوره بقره. آیه ۲۴۵)

دلیلش این است که خدای خواهد از طریق ما انسان ها این همکاری و همدلی اتفاق بیفتد. وقف مهمترین وسیله این راه است و متأسفانه این اشکال الان وجود دارد. من فکر می کنم که باید یک موج جدیدی برای احیای سنت وقف ایجاد شود که منبع آن خود سازمان اوقاف و امور خیریه باشد. شما مدیران موقوفات در سراسر کشور باید طراح، مبتکر، ناظر و پیگیر آن باشید. چون شما متولی هستید و همه امکانات رسانه ای کشور باید در خدمت شما قرار بگیرد. ما باید سنت وقف را احیا کنیم و نگه داریم و مردم را تشویق کنیم. تشویق بازبان نمی شود. همه اینهایی را که من می گویم هزار برابرش را قرآن گفته که مردم هر روز دارند می خوانند. عمل مهم است. دو صد گفته چون نیم کردار نیست. آن کسی که وقف کرده هر چند الان خودش نیست اما

روحش ناظر است و مردم باید ببینند که موقوفه رو به رشد است. یکی از ویژگی های ایران این است که موقوفات ایرانی ها تقریباً همه نیازهای جامعه را می پوشانند. در هر زمانی افرادی احساس کردند یک چیزی جایش خالی است و یک نیازی در جامعه هست یک چیزی برای آن وقف کردند. ما باید آن را حفظ کنیم. ممکن است یک زمانی آن مسأله موضوعیت نداشته باشد اینجا هم فقهای ما راه را باز کردند. تبدیل به احسن را مجاز شمردند و ما می توانیم تبدیل به احسن بکنیم. ما هزاران امام زاده و نزدیک به یک صد هزار مسجد و هزاران حسینیه و هزاران موقوفات گوناگون داریم که در خدمت مردم است. همه اینها هم متعلقات و املاکی دارند که سازندگان آنها برای تداوم کار به جا گذاشته اند. موقوفات یک ثروت عظیم در جهت اداره خوب جامعه و جلوگیری از محرومیت جامعه است.

یکی از کارهایی که باید بکنید اطلاع رسانی است. مردم هم در هر مقطعی کمک می کنند. داستان بم بی سابقه است. مردم آمادگی دارند و روح مواسات در مردم ما زنده است و بهترین نمونه آن شرکت در کمک رسانی به حادثه بم، است. برای اینکه اطلاع رسانی شد. درباره موقوفات هم باید در درجه اول در روستا یا شهر یا کل منطقه اطلاع رسانی شود. درآمدها و هزینه ها مشخص شود. باید رسانه ملی و رسانه های دیگر همکاری کنند. البته باید از عهده جواب هم برآید. آیا به اندازه ثروت وقف درآمد دارید؟ اگر همین اندازه املاک در اختیار بخش خصوصی بود، درآمد آن همین مقدار بود؟ باید سعی کنید درآمد وقف کمتر از سایر املاک نباشد. اگر اشکال هست آن اشکال را برطرف کنید. اگر انگیزه در متولی نیست فکری بکنید تا انگیزه ایجاد شود. اگر متولی کوتاهی می کند، به عنوان خیانت در وقف از مبانی اسلامی استفاده کنید و متولی را اصلاح کنید. از این ثروت عظیمی که هنوز باقی است برای کشور و اسلام باید بهره بگیریم. خداوند دو گروه را در مقابل هم قرار می دهد. می فرماید که بعضی از مردم هستند که اموالشان را در راه خدا مصرف می کنند و بعضی ها هستند که اموالشان را برای جلوگیری از راه خدا به کار می برند. بد عمل کردن نوعی «صد عن سبیل الله» است. یکی مستقیم می آید پول خرج می کند و راه خدا را می بندد. یکی هم بد عمل می کند و راه خدا را می بندد. امریکا الان هفته ای یک میلیارد دلار خرج می کند برای اینکه ملت مظلوم عراق و منطقه را اسیر بکند. امریکا برای فساد و افساد خرج می کند. این نوع مستقیم «صد عن سبیل الله» است. غیر مستقیم هم این است که آنهایی که از اسلام دفاع بکنند کوتاهی می کنند. آنهایی که باید انفاق، مجاهده یا دفاع بکنند، نمی کنند. اینها یک ردیف پایین تر از آنها هستند، اما یک مسیر راطی می کنند. امیدواریم این همایش با برنامه های خوبی که برای آن تنظیم کرده اید و با تقویت کارشناسی و پیدا کردن راهکارهای بهتر در جهت احیای موقوفات و امور خیریه و امام زاده ها و بقاع متبرکه و مساجد و آنچه که به شما مربوط می شود، حرکت موفق باشد. ما با حرکت مضاعف و روزافزون و پرشتاب می توانیم بخشی از تخریب های دوران های گذشته را جبران کنیم. به امید برکت بیشتر برای این اجلاس مهم.